

ĐÁNH GIÁ KIỂM TOÁN NỘI BỘ CÁC CÔNG TY NIÊM YẾT TRÊN SỞ GIAO DỊCH CHỨNG KHOÁN THÀNH PHỐ HỒ CHÍ MINH

Nguyễn Tố Tâm* Nguyễn Thị Thanh Diệp**

Ngày nhận: 28/10/2014

Ngày nhận bản sửa: 15/11/2014

Ngày duyệt đăng: 8/12/2014

Tóm tắt:

Bài viết nghiên cứu lý thuyết kiểm toán nội bộ hiện đại của các công ty niêm yết. Thông qua quá trình khảo sát kiểm toán nội bộ của các công ty niêm yết trên thị trường chứng khoán (thị trường chứng khoán) Việt Nam (Sở Giao dịch chứng khoán Thành phố Hồ Chí Minh – sở giao dịch chứng khoán Thành phố Hồ Chí Minh) bằng bảng hỏi và thống kê mô tả (phần mềm EView), các tác giả đã đưa ra những kết quả chính bao gồm: (i) Phần lớn các công ty đã thành lập bộ máy kiểm toán nội bộ; (ii) bộ phận kiểm toán nội bộ tại các công ty được hoàn thiện dần; (iii) những vấn đề tồn tại trong phạm vi hoạt động và lĩnh vực kiểm toán của bộ phận kiểm toán nội bộ; (iv) vị trí của kiểm toán nội bộ chưa được đánh giá cao và chức năng của kiểm toán nội bộ vẫn còn bị nhầm lẫn với kiểm soát nội bộ.

Từ khóa: Công ty niêm yết, kiểm toán nội bộ, Sở Giao dịch chứng khoán Thành phố Hồ Chí Minh

Assessing internal audit of the listed companies in Hochiminh City Stock Exchange

Abstract:

This paper focuses on theories of modern internal audit of the listed companies. The Survey on listed companies in the Vietnam stock exchange (Hochiminh City Stock Exchange – HOSE) indicates that: (i) most companies have established internal audit departments; (ii) internal audit has gradually been improved; (iii) there have been some limitations in functions and audit operations of internal audit department; (iv) the internal audit position has disappreciated and mistaken for internal control.

Key words: listed company, internal audit, Hochiminh Stock Exchange

1. Giới thiệu

Trong bất kỳ tổ chức nào, ban quản trị cấp cao luôn tìm cách kiểm soát tổ chức để đạt tới mục tiêu của tổ chức. Trong quản trị tổ chức, kiểm soát nội bộ được đưa ra để đảm bảo công ty luôn đi đúng mục tiêu đã đề ra để giảm thiểu bất ngờ trong quá trình quản lý nhằm hướng tới lợi nhuận cao nhất.

Với sự thay đổi nhanh chóng môi trường kinh tế và cạnh tranh, thay đổi nhu cầu và ưu tiên của khách hàng, và tái cơ cấu cho sự tăng trưởng trong tương lai, kiểm soát nội bộ có cơ hội phát huy hiệu quả, làm giảm nguy cơ mất tài sản, và giúp đảm bảo độ tin cậy của báo cáo tài chính và tuân thủ pháp luật và các quy định.

Trong hệ thống kiểm soát nội bộ của các doanh nghiệp, kiểm toán nội bộ là một bộ phận quan trọng, không thể thiếu trong đó. Là một trong những nhân tố cơ bản trong hệ thống kiểm soát nội bộ của doanh nghiệp, bộ phận kiểm toán nội bộ cung cấp một sự quan sát, đánh giá thường xuyên về toàn bộ hoạt động của doanh nghiệp, bao gồm cả tính hiệu quả của việc thiết kế và vận hành các chính sách và thủ tục kiểm soát nội bộ. Trong quá trình phát triển thị trường vốn hiện tại, thông tin của các công ty niêm yết (công ty niêm yết) có ảnh hưởng tới không chỉ trong nội bộ công ty mà toàn nền kinh tế quốc dân. Với vai trò then chốt của kiểm soát nội bộ, tổ chức kiểm toán nội bộ tại các công ty niêm yết lại đang là vấn đề được quan tâm hàng đầu khi mà tầm quan trọng của việc công bố thông tin tài chính của công ty niêm yết trên thị trường chứng khoán có ảnh hưởng tới rất nhiều đối tượng. Tính đến ngày 31/12/2013 đã có 302 công ty niêm yết trên Sở giao dịch chứng khoán Thành phố Hồ Chí Minh. Quốc hội Việt Nam (2011), quy định tổ chức kiểm toán nội bộ theo quy định của pháp luật để bảo vệ an toàn tài sản; đánh giá chất lượng và độ tin cậy của thông tin kinh tế, tài chính, việc chấp hành pháp luật, chế độ, chính sách của Nhà nước và quy định của đơn vị.

Mặc dù Luật đã quy định rõ nhưng cũng không ít nghi vấn xung quanh vấn đề tổ chức kiểm toán nội bộ, cụ thể: kiểm toán nội bộ có được tổ chức và vận hành theo quy định, đạo đức nghề nghiệp của kiểm toán viên nội bộ có được tuân thủ, có hay không tính chuyên nghiệp trong cách thực hiện kiểm toán,... Trên thực tế, việc tổ chức kiểm toán nội bộ trong các công ty niêm yết hiện nay như thế nào và có đáp ứng được với những yêu cầu về quản trị rủi ro trong giai đoạn hiện nay không là câu hỏi của bài báo nghiên cứu này.

2. Cơ sở lý thuyết về kiểm toán nội bộ các công ty niêm yết trên thị trường chứng khoán Việt Nam

2.1. Vai trò của kiểm toán nội bộ

Kiểm toán nội bộ ra đời xuất phát từ nhu cầu của quản lý. Do khối lượng và mức độ phức tạp của các hoạt động, sự đòi hỏi cao về độ tin cậy, tính khách quan trong quá trình thực hiện các hoạt động khiến cho các nhà quản lý không thể trực tiếp kiểm tra độ tin cậy của các thông tin, cũng như đánh giá tính hiệu quả của các hoạt động. Bởi vậy, kiểm toán nội bộ xuất hiện như một lễ tất yếu, trợ giúp cho nhà

quản lý xuất phát từ chính nhu cầu kiểm tra, đánh giá độ tin cậy của thông tin, tính hiệu quả,

Theo Viện kiểm toán viên nội bộ Hoa Kỳ (IIA, 1999): “Kiểm toán nội bộ là hoạt động đảm bảo và tư vấn độc lập, khách quan được thiết lập nhằm tăng thêm giá trị và cải tiến hoạt động của một tổ chức. Kiểm toán nội bộ hỗ trợ tổ chức đạt được những mục tiêu thông qua sự tiếp cận một cách có nguyên tắc có hệ thống nhằm đánh giá và cải thiện hiệu quả của quá trình quản lý rủi ro, kiểm soát và quản trị doanh nghiệp”.

Theo COSO (1992), kiểm toán nội bộ được đề cập toàn diện và đầy đủ hơn. Không chỉ đơn thuần là kiểm toán báo cáo tài chính truyền thống mà xen vào đó còn bao gồm các vấn đề như: năng lực chuyên môn của nhân viên, quản lý, hiệu quả hoạt động ra sao và phát hiện rủi ro.

Kiểm toán nội bộ theo quan điểm trước đây chỉ tập trung vào kiểm toán báo cáo tài chính, về tính minh bạch của thông tin tài chính đưa ra. Tuy nhiên, hiện nay vai trò của kiểm toán nội bộ được mở rộng ra rất nhiều, bao gồm cả công tác kiểm tra tính hiệu quả của hoạt động công ty và sự tuân thủ, thực hiện các nguyên tắc quy định do công ty và nhà nước đề ra. Ở mỗi công ty lại đặt ra những yêu cầu khác nhau cho hệ thống kiểm toán nội bộ. Công ty có yêu cầu khá cứng nhắc trong một ngành có nhiều vấn đề quản lý, việc đánh giá sự tuân thủ là cách tốt nhất để tăng thêm giá trị cho doanh nghiệp. Đối với các doanh nghiệp trong các lĩnh vực tăng trưởng nhanh chóng mà chìa khóa để thành công là thời gian cung cấp sản phẩm mới, kiểm toán nội bộ lại cần tập trung vào việc tư vấn về các chương trình và kiểm soát dự án. Các cơ quan nhà nước muốn vai trò của kiểm toán nội bộ hướng vào việc giúp đỡ để đối phó với vấn đề tham nhũng. Các công ty bắt tay vào một chương trình cải cách dài hạn có thể muốn kiểm toán viên của mình xây dựng khả năng tự đánh giá rủi ro và kiểm soát phù hợp với việc nâng cao nhận thức và các chương trình tự đánh giá những điểm thuận lợi, bất lợi. Các công ty có mạng lưới chi nhánh phân bố rộng rãi ở các địa phương, các nước muốn kiểm toán viên của mình tập trung vào vấn đề tiếp nhận thông tin về trụ sở và bố trí công việc tại các chi nhánh sao cho phù hợp và đạt hiệu quả tối ưu. Tất cả phụ thuộc vào bối cảnh và sử dụng tốt nhất các nguồn lực.

Như đã trình bày ở trên, kiểm toán nội bộ có hai vai trò chính của là đảm bảo và tư vấn.

Vai trò đảm bảo: Việc thiết lập hệ thống kiểm toán nội bộ trong công ty mình, bất cứ doanh nghiệp nào cũng kỳ vọng rằng hệ thống đó sẽ cung cấp các dịch vụ đảm bảo mục tiêu chung. Trong giai đoạn hiện nay, mọi thứ đang phát triển tốt bậc, mức độ cạnh tranh trên thị trường ngày càng gay gắt, các doanh nghiệp cần có một “lá chắn”, “hàng rào bảo vệ” vững chãi cho mình để cùng lúc có thể thực hiện được nhiều mục tiêu, bao gồm quản trị, đạo đức, xã hội, môi trường kinh doanh... Chính vì vậy, kiểm toán nội bộ cần phải có những năng lực chuyên môn cần thiết và nhiều yếu tố khác cấu thành giúp cho doanh nghiệp tin tưởng rằng mình đang vận hành một cách có hiệu quả, đúng hướng. Đó là việc kiểm tra khách quan các bằng chứng nhằm mục đích đưa ra một sự đánh giá độc lập về quản lý rủi ro, môi trường kiểm soát, quy trình quản trị trong các tổ chức. Mỗi quan hệ ràng buộc giữa lãnh đạo cấp cao nhất công ty và kiểm toán nội bộ rất rõ ràng, trong khi hội đồng quản trị và ban giám đốc thiết lập và duy trì hệ thống kiểm toán nội bộ, hệ thống này đem lại cho họ một sự tin tưởng, đảm bảo rằng nó sẽ hoạt động hiệu quả như kỳ vọng đặt ra. Kiểm toán nội bộ sẽ phải chịu trách nhiệm trực tiếp với kết quả mình đưa ra trước hội đồng quản trị hay uỷ ban kiểm soát để đảm bảo cho lợi ích đôi bên.

Vai trò tư vấn: Kiểm toán nội bộ sẽ tham gia đánh giá tất cả những hoạt động diễn ra tại doanh nghiệp, từ đó sẽ đưa ra những mặt tích cực và tiêu cực đang tồn tại qua đó có những kiến nghị giải pháp nhằm hoàn thiện hoạt động của tổ chức, nhằm mục tiêu tăng thêm giá trị và hiệu quả hoạt động, đưa đơn vị từng bước đi lên phát triển. Bên cạnh việc tư vấn cho hội đồng quản trị thì kiểm toán nội bộ có thể tư vấn hỗ trợ các bộ phận khác giúp họ hoàn thành công việc của mình một cách có hiệu quả nhất. Chẳng hạn bằng năng lực chuyên môn của mình có thể tư vấn, đề xuất các biện pháp giúp bảo vệ tài sản đơn vị tốt hơn, hay các chính sách cải tổ khác hoặc hỗ trợ nghiệp vụ chuyên môn cho các bộ phận khác...

2.2. Tính chuyên nghiệp của kiểm toán nội bộ

Kiểm toán nội bộ hiện nay tồn tại với những yêu cầu chuyên môn cao, được thực hiện ở hầu hết các tổ chức trong tất cả lĩnh vực. Do đó, kiểm toán nội bộ cũng đòi hỏi sự chuyên nghiệp. Tính chuyên nghiệp của hoạt động kiểm toán nội bộ đảm bảo tính hiệu quả của chính hoạt động này đồng thời là cơ sở đảm bảo chất lượng thông tin do kiểm toán nội bộ

cung cấp, được thể hiện trên các phương diện, như: kiến thức chuyên môn, đạo đức nghề nghiệp, việc tuân thủ các chuẩn mực,...

Thứ nhất, tính độc lập của kiểm toán nội bộ: Bất cứ hoạt động kiểm toán nào cũng yêu cầu tính độc lập cao, nhưng sự độc lập của bộ phận kiểm toán nội bộ trong doanh nghiệp lại không phải là sự độc lập tuyệt đối. Do đặc điểm đặc thù của kiểm toán nội bộ nên độc lập ở đây vẫn cần sự phối hợp với các bộ phận khác trong đơn vị khi thực hiện kiểm toán mà vẫn phải đảm bảo tính khách quan. Nếu doanh nghiệp không đặt ra phạm vi “độc lập” nhất định thì sẽ ảnh hưởng tới việc khi tiến hành kiểm toán kiểm toán viên nội bộ có thể kiểm tra, đánh giá hoàn toàn trung thực và khách quan hay không, dẫn tới kết quả kiểm toán có đáng tin cậy hay không.

Thứ hai, sự chuyên nghiệp thể hiện trên phương diện hệ thống chuẩn mực trong thực hành kiểm toán nội bộ: kiểm toán nội bộ đòi hỏi phải có hệ thống chuẩn mực kiểm toán riêng với các yêu cầu mang tính đặc thù. Theo IIA, các chuẩn mực này tồn tại nhằm cung cấp một cách nhất quán, phương pháp tổ chức có nguyên tắc và thủ tục thực hiện kiểm toán nội bộ là một hoạt động có kỷ luật và có hệ thống cơ bản.

Thứ ba, sự chuyên nghiệp thể hiện trên phương diện kiến thức chuyên môn cần có ở kiểm toán viên nội bộ cũng như đạo đức nghề nghiệp cần tuân thủ: Để thực hiện tốt sứ mệnh của mình thì kiểm toán viên nội bộ cần có những kiến thức chuyên môn nhất định. Những kiến thức này có được thông qua các chương trình đào tạo căn bản và chuyên sâu hoặc các kì thi năng lực. Hiện nay, một số nước đã tổ chức thi và cấp chứng chỉ kiểm toán viên nội bộ như Mỹ, Canada, Pháp,... kiểm toán viên nội bộ không chỉ cần trau dồi kiến thức mà cần đảm bảo tuân thủ các đạo đức nghề nghiệp. Đạo đức ở đây được hiểu là việc tuân thủ kỷ luật, không coi việc tìm kiếm lợi nhuận là mục tiêu quan trọng hơn, luôn mong muốn phát triển nghề nghiệp. IIA cũng đã ban hành Quy tắc đạo đức dành cho kiểm toán viên nội bộ, gồm 2 phần: (i) Nguyên tắc có liên quan đến nghề nghiệp và thực hành kiểm toán nội bộ; (ii) quy tắc ứng xử của kiểm toán viên nội bộ (Pickett, 2010)

Thứ tư, sự chuyên nghiệp thể hiện trên phương diện tiến hành kiểm toán: kiểm toán nội bộ bao gồm kiểm toán hoạt động, kiểm toán tuân thủ và kiểm toán báo cáo tài chính nên việc thực hiện kiểm toán nội bộ cần có những trình tự nhất định.

2.3. Cách tiếp cận kiểm toán nội bộ theo quan điểm rủi ro

Như đã nêu ở trên, ở đây chúng ta chỉ xét tới kiểm soát nội bộ theo quan điểm hiện đại, tức là cách thức tiếp cận của kiểm toán nội bộ đối với nội dung được kiểm toán theo định hướng rủi ro. Phương pháp tiếp cận dựa trên rủi ro có thể được áp dụng trong tất cả các loại hình kiểm toán. Cho dù thực hiện loại hình kiểm toán nào, kiểm toán nội bộ cũng cần dựa trên cơ sở đánh giá rủi ro để lập kế hoạch kiểm toán, ưu tiên thực hiện kiểm toán các hoạt động rủi ro nhất đối với tổ chức.

Trong kiểm toán tài chính, kiểm toán nội bộ chú trọng vào việc đánh giá các rủi ro có sai sót trọng yếu trong các thông tin tài chính. Dựa trên đánh giá về rủi ro có sai sót trọng yếu trên thông tin tài chính, kiểm toán viên xác định nội dung, phạm vi, lịch trình các thủ tục kiểm toán, kiểm toán viên cần đánh giá rủi ro có sai sót trọng yếu trong các cơ sở dẫn liệu đối với từng loại nghiệp vụ, số dư khoản mục hoặc các giải trình liên quan. Trong kiểm toán hoạt động, phạm vi của các rủi ro sẽ rộng hơn, không chỉ liên quan đến các thông tin kế toán, mà bao trùm lên toàn bộ các hoạt động của tổ chức do kiểm toán hoạt động chú trọng đánh giá tính hiệu quả và tính hiệu lực của các qui trình kiểm soát. Khi đó, kiểm toán viên nội bộ cần đánh giá toàn bộ các rủi ro trong hoạt động của đơn vị, từ đó xác định các thủ tục kiểm soát cần thực hiện. Trên cơ sở so sánh các thủ tục kiểm soát cần thực hiện với thực tế hoạt động của đơn vị, kiểm toán viên nội bộ có thể đưa ra đánh giá về tính hiệu lực và tính hiệu quả của các qui trình kiểm soát hiện tại của tổ chức.

2.4. Kiểm toán nội bộ trong công ty niêm yết

Vai trò công ty niêm yết trong thị trường chứng khoán là rất quan trọng bởi vậy những thông tin mà công ty niêm yết đưa ra trên thị trường cũng có sức ảnh hưởng không hề nhỏ tới các chủ thể kinh tế khác. Nó giúp nhà đầu tư quyết định nên mua hay bán chứng khoán, giúp nhà quản trị đưa ra các chiến lược quyết định đúng đắn, ảnh hưởng trực tiếp đến dòng tiền và chi phí vốn của công ty, ngoài ra nó còn ảnh hưởng đến các nhà phân tích kinh tế và chính phủ.

Công ty niêm yết cần được kiểm toán theo Luật định và tổ chức kiểm toán nội bộ. Trong khi kiểm toán độc lập chỉ là tổ chức bên ngoài và chỉ dừng lại ở báo cáo tài chính thì hoạt động của kiểm toán nội bộ không bị giới hạn ở bất cứ phạm vi nào trong

công ty niêm yết. Không những thế kiểm toán nội bộ mang lại một cách tiếp cận có hệ thống xử lý kỹ luật để đánh giá và nâng cao hiệu quả quản lý rủi ro, kiểm soát và quá trình quản lý. Thông qua hoạt động kiểm toán nội bộ, hoạt động quản trị có thể kiểm soát tốt hơn, làm gia tăng thêm niềm tin trên thị trường chứng khoán. Chính vì vậy, việc thiết lập kiểm toán nội bộ trong công ty niêm yết là cần thiết.

Tổ chức và hoạt động của kiểm toán nội bộ chịu chi phối rất nhiều bởi đặc điểm của công ty niêm yết. Tùy thuộc vào quy mô, phạm vi hoạt động, năng lực nhân viên, lĩnh vực hoạt động, cơ cấu của các công ty niêm yết khác nhau mà có những cách tổ chức bộ máy kiểm toán nội bộ riêng biệt. Từ những công ty niêm yết có quy mô lớn, hoạt động rộng khắp đến các công ty niêm yết nhỏ, hoạt động tập trung tại trụ sở chính; các công ty niêm yết cần căn cứ vào đặc điểm riêng biệt của mình, quy mô mà xây dựng cho mình một bộ máy kiểm toán nội bộ thích hợp.

Vai trò của kiểm toán nội bộ cũng như những đặc điểm của kiểm toán nội bộ trong công ty niêm yết được nhóm nghiên cứu mô tả chi tiết theo bảng 1 và chi tiết theo thang đo Likert 5 cấp độ:

3. Khảo sát kiểm toán nội bộ các công ty niêm yết trên Sở giao dịch chứng khoán Thành phố Hồ Chí Minh

3.1. Phương pháp thực hiện

Sau khi sử dụng các phương pháp nghiên cứu định tính như: nghiên cứu tài liệu, nghiên cứu tình hình thực tiễn, tổng hợp và phân tích nhằm xây dựng cơ sở lý luận chung về kiểm toán nội bộ theo quan điểm hiện đại, nhóm nghiên cứu tiến tới việc xây dựng phiếu khảo sát, gửi phiếu tới các công ty niêm yết và thu thập kết quả khảo sát.

Phiếu khảo sát được xây dựng trên cơ sở những nền lý thuyết đã tổng hợp phân tổng quan, được gửi cho những chuyên gia tài chính kế toán đánh giá tính khả thi của phiếu trước khi gửi trên diện rộng để thu thập số liệu. Phiếu khảo sát sau khi hiệu chỉnh chi tiết được gửi thông qua Online (sử dụng ứng dụng Google.doc) tới 120 công ty niêm yết (trong 302) thuộc Sở giao dịch chứng khoán Thành phố Hồ Chí Minh (theo thống kê năm 2014) và nhận được 29 phiếu trả lời (tỷ lệ nhận phiếu 24%). Trong nghiên cứu xã hội học, tỷ lệ thu hồi phiếu khảo sát trong những cuộc điều tra doanh nghiệp của Tổng cục Hải quan và Phòng Thương mại và công nghiệp

Bảng 1: Lượng hoá vai trò và đặc điểm của kiểm toán nội bộ trong doanh nghiệp

Nội dung
Vai trò của kiểm toán nội bộ đối với chiến lược phát triển của công ty
Vai trò của kiểm toán nội bộ đối với kiểm soát công ty
Vai trò của kiểm toán nội bộ đối với phòng ngừa rủi ro
Vai trò của kiểm toán nội bộ đối với việc phòng chống gian lận, sai sót
Vai trò của kiểm toán nội bộ đối với việc đảm bảo tính chính xác và công bố tài chính
Tầm quan trọng của việc minh bạch thông tin ảnh hưởng tới quyết định nhà quản trị
Tầm quan trọng của việc minh bạch thông tin ảnh hưởng tới quyết định nhà đầu tư
Tầm quan trọng của việc minh bạch thông tin ảnh hưởng làm tăng cường giá trị kinh tế
Tầm quan trọng của việc minh bạch thông tin ảnh hưởng làm tăng hiệu quả quản lý
Tầm quan trọng của việc minh bạch thông tin ảnh hưởng làm thúc đẩy hiệu quả quản lý công ty
Tầm quan trọng của việc minh bạch thông tin ảnh hưởng tới thông tin đưa ra của các chuyên gia kinh tế
kiểm toán nội bộ dần chuyên môn hóa thành cơ quan riêng biệt
Xây dựng quy tắc đạo đức riêng cho kiểm toán viên nội bộ trong Công ty
Thiết lập khung xử phạt
Khuyến khích tham gia các chương trình đào tạo chuyên môn
Yêu cầu về chứng chỉ nghề nghiệp
Vai trò đảm bảo của kiểm toán nội bộ
Vai trò tư vấn cho Hội đồng quản trị về các vấn đề công ty, chương trình đào tạo cán bộ...
Đánh giá hiệu quả lĩnh vực kiểm toán báo cáo tài chính
Đánh giá hiệu quả lĩnh vực kiểm toán hoạt động
Đánh giá hiệu quả lĩnh vực kiểm toán tuân thủ
Đánh giá tổ chức kiểm toán nội bộ theo mô hình tập trung
Đánh giá tổ chức kiểm toán nội bộ theo mô hình phân tán
Đánh giá tổ chức kiểm toán nội bộ theo mô hình kết hợp
Đánh giá tổ chức kiểm toán nội bộ theo lĩnh vực kiểm toán
Đánh giá tổ chức kiểm toán nội bộ theo địa lý
Đánh giá tổ chức kiểm toán nội bộ theo mô hình song song
Mức độ thực hiện kiểm toán báo cáo tài chính
Mức độ thực hiện kiểm toán tính tuân thủ
Mức độ thực hiện kiểm toán hoạt động
Mức độ thực hiện đánh giá hiệu quả hoạt động của ban quản lý, ban điều hành
Mức độ thực hiện đánh giá chính sách, quy trình rủi ro
Mức độ thực hiện kiểm tra, kiểm soát các nghiệp vụ hàng ngày
Đánh giá hoạt động thu thập thông tin về đối tượng kiểm toán
Đánh giá về thủ tục kiểm toán được sử dụng
Đánh giá mục tiêu đặt ra của đối tượng kiểm toán
Đánh giá rủi ro và xác định rủi ro của doanh nghiệp
Đưa ra các tư vấn cho các cấp quản lý
Hoạt động phối hợp của kiểm toán nội bộ với các bộ phận khác trong công ty
Hoạt động phối hợp của kiểm toán nội bộ với bên ngoài công ty

Nguồn: Pickett (2010, trang 144)

Việt Nam (VCCI) thông thường là 22%. Như vậy, tỷ lệ phản hồi từ khảo sát của đề tài là phù hợp với thông lệ chung.

Phiếu khảo sát sau khi thu hồi về, kiểm tra thông tin đảm bảo sự phù hợp, được tổng hợp và lượng

hóa thông qua phần mềm Eviews.

3.2. Phân tích kết quả khảo sát về kiểm toán nội bộ của các công ty niêm yết trên Sở Giao dịch chứng khoán Thành phố Hồ Chí Minh

Theo kết quả khảo sát, số công ty niêm yết có bộ

phần kiểm toán nội bộ là 13 (chiếm 44,83%). Bên cạnh đó, nguyên nhân cho việc trong công ty không có bộ phận kiểm toán nội bộ được nhắc đến chủ yếu là “do chức năng của kiểm toán nội bộ tương tự như kiểm soát nội bộ” (chiếm 53,84%) và “quy mô công ty chưa cần thiết” (chiếm 30,77%).

3.2.1. Đánh giá vai trò của kiểm toán nội bộ trong quản trị công ty niêm yết

Kiểm toán nội bộ trong các công ty niêm yết đã thực hiện đúng vai trò, bao gồm: đảm bảo và tư vấn. Kết quả phân tích trên cho thấy các công ty đánh giá vai trò của kiểm toán nội bộ là quan trọng với mức độ phân tán là 0.627. Với từng vai trò thì vai trò đảm bảo được đánh giá quan trọng hơn so với vai trò tư vấn với mức đánh giá trung bình là 4.077 và mức độ tập trung 0.494.

Với việc đánh giá cao vai trò đảm bảo, kiểm toán nội bộ tại các công ty niêm yết tập trung vào việc đảm bảo tính chính xác và công bố thông tin tài chính (mức trung bình là 4,15). Trong khi đó đối với chiến lược phát triển công ty thì mức đánh giá là 3,462 (trên thang điểm 1-5). Nhìn chung, hầu hết các công ty đều kỳ vọng hệ thống kiểm toán nội bộ được thiết lập bên trong công ty sẽ cung cấp các dịch vụ mang tính đảm bảo cho chính mình.

3.2.2. Đánh giá tổ chức của kiểm toán nội bộ trong công ty niêm yết

Ở các công ty có bộ phận kiểm toán nội bộ đều có yêu cầu kiểm toán viên nội bộ phải được đào tạo tối thiểu ở cấp độ đại học (theo số liệu thu thập 13/13 công ty yêu cầu) và chuẩn mực nghề nghiệp yêu cầu ở cấp độ cao. Trong quá trình kiểm toán, kiểm toán viên nội bộ phải tuân thủ luật pháp, các chế độ hiện hành của Nhà nước, các nguyên tắc và chuẩn mực nghề nghiệp như tính khách quan, chính trực, độc lập, bảo mật. Kết quả này chứng tỏ để có hệ thống kiểm toán nội bộ hoạt động hiệu quả, công ty niêm yết cần kiểm soát đầu vào. Không chỉ dừng lại ở việc tuyển chọn, một số công ty đã có chương trình đào tạo cho kiểm toán viên nội bộ (9/13 công ty trả lời có), như: tổ chức lớp đào tạo chuyên sâu tại công ty với các chuyên gia, cuộc thảo luận nghiệp vụ với các kiểm toán viên có kinh nghiệm. Không những thế một số công ty đã thiết lập bộ phận kiểm toán nội bộ thành cơ quan chuyên môn hóa riêng biệt, bao gồm trưởng, phó phòng ban, kiểm toán viên chính và trợ lý cùng với hệ thống quy tắc đạo đức và quy định thưởng phạt cụ thể.

3.2.3. Đánh giá về tính độc lập của kiểm toán nội bộ trong công ty niêm yết

Bảng 2: Lượng hóa tầm ảnh hưởng của kiểm toán nội bộ trong công ty niêm yết

Câu hỏi số	Câu hỏi	Mean	Medium	Maximum	Minimum	Std.Dev
A1	Vai trò của kiểm toán nội bộ đối với chiến lược phát triển của công ty	3,461538	4	4	1	0.967418
A2	Vai trò của kiểm toán nội bộ đối với kiểm soát công ty	3,615385	4	5	2	0.869718
A3	Vai trò của kiểm toán nội bộ đối với phòng ngừa rủi ro	4,000000	4	5	2	0.816497
A4	Vai trò của kiểm toán nội bộ đối với việc phòng chống gian lận, sai sót	3,923077	4	5	2	0.954074
A5	Vai trò của kiểm toán nội bộ đối với việc đảm bảo tính chính xác và công bố tài chính	4,153846	4	5	3	0.800641
D1	Vai trò đảm bảo của kiểm toán nội bộ	4,076923	4	5	3	0.493548
D2	Vai trò tư vấn cho Hội đồng quản trị về các vấn đề công ty, chương trình đào tạo cán bộ...	3,923077	4	5	2	0.759555

Nguồn: Nhóm tác giả thu thập từ kết quả khảo sát kiểm toán nội bộ tại các công ty niêm yết trên sở giao dịch chứng khoán Thành phố Hồ Chí Minh năm 2014

Để đảm bảo cho các mục tiêu kiểm toán nội bộ, mỗi công ty có cách xây dựng riêng bộ phận kiểm toán nội bộ dựa trên các điều kiện công ty như: quy mô, phạm vi hoạt động, lĩnh vực hoạt động. Trong đó, các nguyên tắc tổ chức kiểm toán nội bộ vẫn được tuân thủ, bao gồm:

- Trực thuộc lãnh đạo cấp cao nhất trong doanh nghiệp;

- Độc lập với các bộ phận khác.

Với câu hỏi “Kiểm toán nội bộ trong công ty được tổ chức trực thuộc” có kết quả: Hội đồng quản trị (số lượng 3); Tổng giám đốc (số lượng 4); Ban kiểm soát (số lượng 6).

Phần lớn các công ty đã đặt vị trí của kiểm toán nội bộ là tách biệt so với các bộ phận khác, và trực thuộc bộ phận kiểm soát nội bộ. Đây là mô hình lý tưởng khi mà ban kiểm soát giám sát về hoạt động tài chính của doanh nghiệp và quản lý trực tiếp bộ phận kiểm toán nội bộ. Trên thực tế, một số công ty niêm yết bộ phận kiểm toán nội bộ đặt dưới sự điều hành của tổng giám đốc. Khi đó kết quả công việc kiểm toán nội bộ sẽ được ban kiểm soát xem xét cùng tổng giám đốc để đảm bảo tính độc lập của kiểm toán viên nội bộ.

Trong 13 công ty có bộ phận kiểm toán nội bộ có 5 công ty (chiếm 38,46%) là cho phép kiểm toán nội

bộ can thiệp hoạt động vào tất cả các phòng ban. Điều này cho thấy hoạt động của kiểm toán nội bộ ở một số doanh nghiệp vẫn bị giới hạn trong những phòng ban được cho phép.

3.2.4. Đánh giá hoạt động kiểm toán nội bộ

Qua thống kê mô tả giản đơn về trung bình, trung vị, cực đại, cực tiểu và mức độ phân tán (tập trung) đối với từng chỉ tiêu về thực hiện lĩnh vực kiểm toán, nhóm nghiên cứu nhận thấy: Mức độ thực hiện kiểm toán báo cáo tài chính là cao nhất với mức đánh giá trung bình là 4 (thường xuyên) và mức độ thực hiện kiểm toán hoạt động là thấp nhất với mức 3,385 (bình thường) trong miền kết quả 1-4; tiếp đến là mức độ thực hiện kiểm toán tuân thủ, đánh giá hoạt động của ban quản lý cũng như việc thực hiện các nghiệp vụ giao dịch hàng ngày với mức trung bình 3,692 trên thang đo 1-5.

4. Kết luận

Qua kết quả khảo sát, có thể đưa ra một số nhận xét chính về hệ thống kiểm toán nội bộ trong các công ty niêm yết tại Việt Nam như sau:

Thứ nhất, các công ty niêm yết chưa thành lập bộ phận kiểm toán nội bộ theo yêu cầu của luật định và quy định quản trị công ty niêm yết. Lý do được đưa ra là quy mô công ty chưa cần thiết, và đang xem xét việc tổ chức bộ phận này trong thời gian tới.

Bảng 3: Lượng hóa về mức độ thực hiện kiểm toán của kiểm toán nội bộ trong các công ty niêm yết trên sở giao dịch chứng khoán Thành phố Hồ Chí Minh

Câu hỏi số	Câu hỏi	Mean	Medium	Maximum	Minimum	Std.Dev
G1	Mức độ thực hiện kiểm toán báo cáo tài chính	4,000000	4	5	1	1.000000
G2	Mức độ thực hiện kiểm toán tính tuân thủ	3,692308	4	5	1	1.182132
G3	Mức độ thực hiện kiểm toán hoạt động	3,384615	4	4	1	0.869718
G4	Mức độ thực hiện đánh giá hiệu quả hoạt động của ban quản lý, ban điều hành	3,692308	4	4	3	0.480384
G5	Mức độ thực hiện đánh giá chính sách, quy trình rủi ro	3,538462	4	4	2	0.660225
G6	Mức độ thực hiện kiểm tra, kiểm soát các nghiệp vụ hàng ngày	3,692308	4	5	1	0.947331

Nguồn: Nhóm tác giả thu thập từ kết quả khảo sát kiểm toán nội bộ tại các công ty niêm yết trên sở giao dịch chứng khoán Thành phố Hồ Chí Minh, năm 2014

Thứ hai, bộ phận kiểm toán nội bộ được thiết lập tại các công ty đã từng bước đi vào quỹ đạo khi mà các công việc như: tuyển dụng, đào tạo, thiết lập quy chế,... được hoàn thiện dần. Kiểm toán nội bộ đã góp phần nâng cao hoạt động của các công ty niêm yết cũng như đảm bảo sự minh bạch thông tin cung cấp trên sàn giao dịch chứng khoán.

Thứ ba, tồn tại những vấn đề trong việc phạm vi hoạt động của bộ phận kiểm toán nội bộ và lĩnh vực kiểm toán. Bộ phận kiểm toán nội bộ ở một số công ty vẫn bị bó hẹp trong kiểm soát hoạt động một số phòng ban nhất định. Và có những công ty chưa nhận ra sự “phủ sóng” của kiểm toán nội bộ, không bị giới hạn ở bất cứ phạm vi nào của công ty và có thể thực hiện các chức năng của kiểm toán.

Với phạm vi khảo sát các công ty niêm yết trên sở giao dịch chứng khoán Thành phố Hồ Chí Minh

phần nào thấy được thực trạng hiện nay về việc “có” hay “không” hệ thống kiểm toán nội bộ được tổ chức trong công ty niêm yết. Thực tế, vị trí của kiểm toán nội bộ chưa được đánh giá cao và chức năng của kiểm toán nội bộ vẫn còn bị nhầm lẫn với kiểm soát nội bộ. Đây cũng là tình hình phổ biến ở các công ty niêm yết nói riêng và các công ty trên toàn quốc nói chung khi mà kiểm toán nội bộ xuất hiện ở nước ta muộn hơn so với kiểm toán độc lập và khung pháp lý đối với kiểm toán nội bộ cho các công ty niêm yết là “không bắt buộc”.

Tuy nhiên, kết luận trên mới dừng ở mức độ với số mẫu nhỏ. Nghiên cứu sẽ tiếp tục được mở rộng với lượng mẫu là 302 công ty niêm yết trên Sở giao dịch chứng khoán Thành phố Hồ Chí Minh và Sở giao dịch chứng khoán Hà Nội. □

Tài liệu tham khảo

- COSO (2009), *Guidance in Monitoring Internal Control Systems*, truy cập ngày 10 tháng 09 năm 2014, từ <http://www.coso.org>>
- Pickett, K.H. Spencer (2010), *The internal auditing handbook*, John Wiley and Sons, Ltd., London.
- Quốc hội Việt Nam (2011), *Luật Kiểm toán độc lập số 67/2011/QH12*, ban hành ngày 29/3/2011
- IIA [Institute of Internal Auditor's] (1999), *Definition of internal auditing*, truy cập ngày 10 tháng 09 năm 2014, từ <https://na.theiia.org>>

Thông tin tác giả:

***Nguyễn Tố Tâm**, Thạc sỹ

- Tổ chức tác giả công tác: Khoa Tài chính – Kế toán, Trường Đại học Điện lực

- Địa chỉ liên hệ: Địa chỉ email: tamnt@epu.edu.vn

- Lĩnh vực nghiên cứu chính: Kế toán, Kiểm toán

- Một số tạp chí tiêu biểu Tác giả đã từng đăng tải công trình nghiên cứu: *Tạp chí Kinh tế và phát triển, Tạp chí khoa học và đào tạo ngân hàng, Tạp chí công nghiệp.*

****Nguyễn Thị Thanh Diệp**, Thạc sỹ

- Tổ chức tác giả công tác: Bộ môn Kiểm toán, Viện Kế toán – Kiểm toán, Đại học Kinh tế Quốc dân

- Lĩnh vực nghiên cứu chính: Kế toán, Kiểm toán và Phân tích

- Địa chỉ liên hệ: Địa chỉ email: thanhdiiep9384@gmail.com